

GVE CONCERTPOEZIE 12 MEI 2024**1. Inleiding**

Welkom. Fijn dat u deze zondagmiddag tijd vrijgemaakt hebt om u even af te zonderen van de alledaagse werkelijkheid. Af te zonderen in deze kerk om te genieten van kunst. Van muziek en zang die concentratie verlangt van beide partijen: de uitvoerenden en de luisteraars. Concentratie omdat deze muziek en deze teksten pas volledig tot hun recht komen als elke individuele luisteraar de uitingen vervolmaakt door zijn eigen interpretatie, zijn eigen verwerking. Iedereen richt er als het ware zijn eigen kamer op zijn eigen manier mee in. Een proces dat de dichter Stefan Hertmans (1951) mooi verwoord heeft in zijn gedicht

Ruwbouw

Open de deur van het gedicht.

Het huis is leeg.

Je zult zelf meubels moeten maken,
een kast voor onbeslapen lakens
en wat planken voor verhalen
die geen hond nog wil.

Je zult het uitzicht met je leven
moeten kleden en vuur tekenen
in gaten in de muur.

Er gaat geen uur voorbij
of er komt honger bij.
De klok is van grafiet
en niemand wil je dagen lenen.

De helft van wat je maakt
is al opnieuw verdwenen.

Er is geen voordeur meer,
de achterdeur slaat open.
Hoor je de wind?

Stefan Hertmans (1951-)
Uit: *Neem en lees 2015*

2. Na *Impropria*

Na dit een beetje zware begin, tijd voor opera's van Mozart. Mozart, de opgewekte, soms kinderlijk naïeve, componist die concurreerde met de traditie van de zware, bombastische overheersende operacultuur uit Italië. Hij werd er onsterfelijk populair mee. In de Nederlandse poëziegeschiedenis heeft Jules Deelder (1944- 2019) de meeste overeenkomsten: geïnspireerd door geestverruimende middelen, buiten de kunstelite staand en ook buiten die, zware en zwaarmoedige, traditie. Met zijn lichtvoetige poëzie werd hij buitengewoon populair, ook buiten Rotterdam.

Voor Ari

Lieve Ari

Wees niet bang

De wereld is rond
en dat istie al lang

De mensen zijn goed
De mensen zijn slecht

Maar ze gaan allen
dezelfde weg

Hoe langer je leeft
hoe korter het duurt

Je komt uit het water
en gaat door het vuur

Daarom lieve Ari
Wees niet bang

De wereld draait rond
en dat doettie nog lang

Jules Deelder (1944- 2019)

Uit: J.A. Deelder: *Vrijwel alle gedichten*. Amsterdam 2004

3. Na *Sure on this shining night*

De beginregels van het zojuist vertolkte gedicht van James Agee (1909-1955) werden in september jl. gebruikt als motto bij een overlijdensadvertentie. Dat is niet zo vreemd als je

weet dat de gezongen tekst slechts een deel is van het grotere *Description of Elysium*: beschrijving van het Elysium. Het Elysium is de benaming voor de plaats in de onderwereld waar de gelukzaligen vertoeven. Je kunt die regels dus ook in verband brengen met overlijden en dood. De dood is, naast de liefde, een van de meest gebruikte motieven in de kunsten. Je kunt er bang voor zijn, je kunt er naar verlangen, zoals in de opera van Verdi, *La Forza del Destino*, je kunt er troost uit putten, je kunt steun zoeken bij de Maagd Maria. Het is de enige zekerheid die we allen hebben, die alle levenden gelijkwaardig maakt: we gaan dood. Wat we niet weten is het tijdstip waarop. Daarover dichtte P.N. van Eijk (1887-1954) in 1926:

De tuinman en de dood

Een Perzisch Edelman:

**Vanmorgen ijlt mijn tuinman, wit van schrik,
Mijn woning in: 'Heer, Heer, één ogenblik!**

**Ginds, in de rooshof, snoeide ik loot na loot,
Toen keek ik achter mij. Daar stond de Dood.**

**Ik schrok, en haastte mij langs de andere kant,
Maar zag nog juist de dreiging van zijn hand.**

**Meester, uw paard, en laat mij spoorlags gaan,
Voor de avond nog bereik ik Ispahaan!' -**

**Van middag - lang reeds was hij heengespoed -
Heb ik in 't cederpark de Dood ontmoet.**

**'Waarom,' zo vraag ik, want hij wacht en zwijgt,
'Hebt gij van morgen vroeg mijn knecht gedreigd?'**

**Glimlachend antwoordt hij: 'Geen dreiging was 't,
Waarvoor uw tuinman vlood. Ik was verrast,**

**Toen 'k 's morgens hier nog stil aan 't werk zag staan,
Die 'k 's avonds halen moest in Ispahaan.'**

uit: Verzameld Werk van P.N. van Eyck (1887-1954)

4. Na Ave Maria

Iets heel anders nu, niet de dood zien als ontsnappingsmiddel aan/uit ellende, maar positief in het leven staan, de lichtpuntjes opzoeken, ondanks het ellendige bestaan. Gershwin verbeeldde dat in zijn opera *Porgy and Bess*, waaruit we drie liederen zingen. Een wereld van slavernij, een wereld die ook ons Nederlanders de laatste jaren steeds meer onder ogen gebracht wordt. Suriname/Zuid Afrika. Gershwin zocht in 1935 het perspectief van de berustende slaaf. Nu, zo'n 90 jaar verder ligt het anders. In Zuid- Afrika bijvoorbeeld worden de blanken bij tijd en wijle in de positie gebracht waartoe zij eertijds de zwarten veroordeelden. Hoe dat voelt, verwoordt de Zuid-Afrikaanse dichter Antjie Krog in haar jongste bundel: *Plundering* (2023).

Familiekersfees op 'n vakansieplaas

(...)

**maar ek vang myself onrustig rondkyk...gister
stop 'n motor met 'n Lesotho-registrasienommer hier
hoe dan nou? Wie vergeet om die hek te sluit?**

(...)

**wat as, terwyl ek nou op die gras lê en lees
ek skielik bewus word van vreemde skoene op die kombers?
'n gestalte**

**vir wie laptops, selfone, kontant nie genoeg is nie-
vir wie net bloedlaat en die Fanon-behoefte om 'n wit mens
sterflik te sien en kakkerend van vrees
pyn en haat kan laat uitwoed?**

wat as ek in die aangesig van panga, mes of geweer 'n lafaard blyk?

**al skrywende word ek die vulgêre vrees in die gedig
wetende dat ná 'n verblindende oomblik van aanval
'n hele familie vir die res van hullie lewe in naskok sidder
-Soos soveel generasies van bruin, swart en wit soveel kere tevore**

Antjie Krog (1952-)

Uit: *Plundering*, 2023 (blz. 159,160)

5. Na *Ol' man river*

Inleiding op *Het Dorp*: nostalgie/vaderlandsliefde/(variant op Schillers *Ode an die Freude*.)

Nostalgische herinneringen aan een voorbije onbezorgde mooie jeugdwereld in *Het Dorp* en daarna de verbazing over de mens die gesteld is tot beheerder van de schepping. Oftewel een positief einde aan ons optreden: heb oog voor de mooie dingen, werk met elkaar samen en vertrouw op een mooie toekomst. Ideeën prachtig verwoord door Huub Oosterhuis (1933-2023)

**Onze vader verborgen
uw naam worde zichtbaar in ons
uw koninkrijk kome op aarde
uw wil geschiede,
een wereld met bomen tot in de hemel,
waar water schoonheid, en brood
gerechtigheid is, en genade –**

**waar vrede niet hoeft bevochten
waar troost en vergeving is
en mensen spreken als mensen
waar kinderen helder en jong zijn,
dieren niet worden gepijnigd
nooit één mens meer gemarteld,
niet één mens meer geknecht.**

**Doof de hel in ons hoofd
leg uw woord op ons hart
breek het ijzer met handen
breek de macht van het kwaad.**

**Van U is de toekomst
kome wat komt.**

Huub Oosterhuis (1933- 2023)

Album: Nooit meer zonder reisgenoot, 1995

Toegelicht: Onze Vader verborgen

(door dr. Oane Reitsma, predikant van de Protestantse Gemeente Enschede)

Verborgen

'Onze Vader verborgen' is de speelse titel van dit lied. Dat wijst er niet zozeer op dat het Onze Vader-gebed min of meer verborgen in dit lied aanwezig is (dat ook!), maar vooral op de onzichtbare God die op een bijzondere manier aanwezig is in de wereld en in ons bestaan. Gods naam wordt niet zichtbaar in een bepaalde goddelijke gestalte, maar in de mensen, in onszelf, vooral als we leven van de hoop. En de abstracte bede uit het Onze Vader 'uw wil

geschiede' wordt heel concreet als we die wil verbinden met de bloeiende wereld die we om ons heen zien: bomen tot in de hemel! Geloven wordt zo een manier van kijken naar de werkelijkheid.

Profetisch

Zoals vaak in teksten van Huub Oosterhuis ligt het accent op de sociale gerechtigheid. Er zijn vele gezongen versies van het Onze Vader, die allemaal hun eigen accent leggen. Oosterhuis maakt er een profetische tekst van. Het is bij hem niet een gebed *om* een betere wereld – dat is wensdenken. De tekst roept die betere wereld zelf al uit: een profetische proclamatie van gerechtigheid. Die wereld ontstaat door toedoen van de mensen zelf, namelijk als zij niet vergeten te hopen en dat lied van die nieuwe wereld, die hier en nu gestalte moet krijgen, blijven zingen. Daarom gaat het over water, schoonheid en brood. In die heel concrete en alledaagse, herkenbare dingen wordt Gods genade zichtbaar.

Mensen spreken als mensen

Het lied maakt gebruik van een verrassende logica. Want dat 'mensen spreken als mensen' lijkt op het eerste gezicht logisch, maar de dichter bedoelt hier dat mensen zich menswaardig en met liefde naar elkaar toe gedragen, en dat zij niet spreken als tirannen en machthebbers die anderen onder de duim houden. Zo zingt het lied van een wereld 'waar kinderen helder en jong zijn', omdat er nog te veel plekken op de wereld zijn waar kinderen niet vrijuit kind kunnen zijn.

Van U is de toekomst

Het Onze Vader sluiten we in de liturgie altijd af met 'Want van U is het koninkrijk', enz. Oosterhuis hertaalt dit als 'Van U is de toekomst, kome wat komt'. Dit slot, waarin eigenlijk het hele gebed wordt samengevat, wordt aan het eind van dit lied in canon gezongen. Dat betekent dat je het eindeloos zou kunnen doorzingen: de ene stem lokt de andere uit om het vertrouwen uit te zingen. Als we dat maar doen! Dan komt er nooit meer een einde aan die wereld zoals God die geschapen had: alle mensen, planten en dieren tot hun recht. Wat er ook gebeurt.